

רשימות

בפרשת השבוע

עקב

פרק ז' פסוק כ'

וגם את הצרעה ישלח ה' אלוהיך במ

בפשטות הפסוק בא לומר שה' יאביד על ידי הצרעה, את כל הגויים הנלחמים בכם, גם את היחידים המסתתרים מפניכם, שאתם לא רואים, כיון שגם הם נלחמו בכם, ולכן מגיע להם להענש.

עוד יש לומר, שבני ישראל פחדו מפני היחידים המתחבאים, שיבואו ויהרגו בהם מתוך מחבואם, גם אחרי שתגמר המלחמה, וכיון שהם מסתתרים קשה לפגוע בהם, וכנגד חשש זה אומר הפסוק "עד אבד הנשארים והנסתרים מפניך", [ראה גם בגאון המלבי"ם] לפי זה מיושב שנאמר בפסוקים אלו פעמיים לשונות של פחד, "לא תירא מהם" [פסוק יח], ו"לא תערוץ מפניהם" [פסוק כא], שבפסוק הראשון מדובר על הפחד הגדול מפני המלחמה, להלחם מעטים מול רבים [כמבואר בפסוק יז], ואילו הפסוק השני מדבר על הפחד מפני המועטים הנשארים שיזנבו בהם, ויהרגו מהם.

[וי"ל שהוא לשון נופל על לשון, תערוץ וכנגדו צרעה, עוד יש לברר שאצלינו בפסוקים משמע שהצרעה היא תוספת למלחמה נגד הגויים שנאמר "וגם את הצרעה", וכן לפי דברי רש"י היא תלחם מול היחידים המסתתרים וכמו שמשמע אצלינו בפסוק "עד אבד הנשארים והנסתרים", אמנם קשה שבחומש שמות (כג, כח) מפורש שהצרעה תגרש עמים שלמים ממקומם שנאמר שם "ושלחתי את הצרעה לפניך, וגרשה את החוי את הכנעני ואת החתי מלפניך", (ובאלשי"ך ביאר שיכולה הצרעה להלחם לבדה, אך באמת הצרעה נלחמה רק במסתתרים, עיין שם), אך יש ליישב זאת לפי דברי הגמרא בסוטה לו. בדעה אחת שהיו שתי צרעות אחת של משה רבינו ואחת של יהושע, י"ל שזאת של משה רבינו היתה בעבר הירדן וזורקת הסם למרחוק והורגת את היחידים המתחבאים, ועליה מדובר בפסוק אצלינו, ולפי דברי הרמב"ן בפרשת משפטים היתה הצרעה פוגעת בעמים אלו ברובם כיון שהתחבאו בערי המבצר, עוד י"ל שמדבר כאן בשאר עממין ואותם יחידים הצרעה תרדוף ותסמא וממילא לא יוכלו להרע לישראל].

לפי פירוש זה י"ל גם את הנאמר בסוף הסדרה [יא כב] שנאמר שם שאם בני ישראל ישמרו מצוות [וכוליה עיין שם], אז חלק מהשכר יהיה [פסוק כה] "פחדכם ומוראכם יתן ה' אלהיכם על פני כל הארץ", פירוש: במידת מידה כנגד מידה שלא רק שלא יפחדו מהגויים פחד מהמלחמה ופחד מהיחידים [וכמו שהסברנו], אלא אם יעשו המצוות אז שני פחדים אלו [פחדכם ומוראכם הנאמר בפסוק] בעצמם יעברו למחנה האויב, והם יפחדו הן בפחד פתאומי מבני ישראל והן בפחד כללי, וכן רש"י ביאר [שם] שיש הבדל עקרוני בין פחד למורא, שפחד הוא לשון בעיית פתאום, ומורא הוא לשון דאגה מימים רבים [ופירש בענין אחר את השוני בין פחד ומורא], ולפי דברינו י"ל שהם שני סוגי הפחד האמורים אצלינו, ש"פחד" פירושו פחד מפני היחידים שיבואו עלינו פתאום, ו"מורא" הוא הדאגה הכללית מהמלחמה.

כל המצוה

רש"י: כפשוטו, ומדרש אגדה, אם התחלת במצוה גמור אותה, שאינה נקראת המצוה אלא על שם הגומרה, שנאמר [יהושע כ"ד ל"ב] ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם, והלא משה לבדו נתעסק בהם להעלותם, אלא לפי שלא הספיק לגומרה, וגמרוה ישראל, נקראת על שמם [תנחומא ו'].

לכאורה הסברא הפשוטה אומרת שצריך לקיים את המצוה מתחילתה ועד סופה, ולכן מי שעושה חצי מהמצוה, או תחילתה או סופה, לא קיים את המצוה, אם כן מדוע נקרא על שמו של המסיים אם הוא לא עשה את כל המצוה? י"ל כיון שחלות המצוה חל בסופה, שבתחילתה אין עדיין מצוה, ולא משנה כמה אנשים השתתפו במצוה אבל היות וחל בסופה, לכן נקראת המצוה על שם המסיים, שעל ידו הושלמה המצוה.

ואין להקשות למה נקרא כאן על שם סופו, ונאמר "העצמות שהעלו בני ישראל ממצרים", הרי כתוב בגמרא [ברכות ו' ע"א] "חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה", והרי משה רבינו כשהתחיל במצוה חשב שהוא יקיים אותה עד סופה, והיה ממשיך במצוה לולי שנהיה אנוס ולא יכל להשלים את המצוה, כיון שנאסר עליו להכנס לארץ ישראל, והרי אפילו אם חשב ונאנס ולא עשאה נחשב כאילו עשאה, כל שכן כאן שעשה הרבה מן המצוה, ונתעסק בה יותר מארבעים שנה, ודאי שצריך שתהיה מצוה זו על שמו?

וי"ל שבודאי יש לו מצוה [ו"כאילו עשאה" פירושו שיש לו מצוה], אך המצוה של העלאת עצמות יוסף, נקראת על שם בני ישראל, כי הם למעשה גמרו את המצוה.

שמלתך לא בלתה

רש"י: ענני הכבוד היו שפין בכסותם, ומגהצים אותם כמין כלים מגהצים, ואף קטניהם, כמו שהיו גדלים היה גדל לבושן עמהם, כלבוש הזה של חומט [חלזון], שגדל עמו [מדרש שיר השירים ד' י"א].

הנה לשון המדרש כפי המופיע אצלנו "אמר לו, ולא היו [בגדיהם] כלים [מתבלים]? אמר לו, ולא קרית מימך "שמלתך לא בלתה מעליך", אמר לו, ולא היו [הקטנים] גדלים [ומנין להם בגדים]? אמר לו, צא ולמד מן החלזון, שכל זמן שהוא גדל, נרתיקו גדל עמו".

יש להסביר שיטתם שני אופנים כדי שבגד יהיה דק ויראה כמו בלוי, ולא יהיה ראוי לשימוש, דרך אחת היא הדרך הרגילה, שישתמשו בו הרבה זמן, ועל ידי כך הבגד יבלה ויאבד מעוביו, ולבסוף לא יהיה ראוי לשימוש, הדרך השניה היא שבגד כשהוא נמתח הרבה, גם מאבד מעביו ונראה בגד דק, וגם אז הוא לא ראוי לשימוש.

י"ל שאלו שני השאלות שהובאו במדרש, שאלה ראשונה שאל אותו שהרי הזמן גורם שיתבלו הבגדים, וענה לו, שהיה נס שהבגדים לא בלו, כמובא בפסוק "שמלתך לא בלתה", ואחר כך שאלו עוד, הרי הילדים הקטנים גדלים, וכשגודלים שוב הבגדים יראו דקים ובלויים, מהעובדה שהם נמתחים, ועל כל ענה לו, שגם כאן היה נס, ולא נמתח כלל, אלא גדל אתם, וצא ולמד מהחלזון הזה שנרתיקו גדל עמו, והחלזון הוא בעובי הנצרך, ולפי זה שני הנקודות נכללות במילות הפסוק "שמלתך לא בלתה".

י"ל שזה מה שרש"י מביא אצלנו, שהיה אפשר לחשוב שבגדיהם של הקטנים יהיו דקים כשהם גודלים, כי הם הרי נמתחים כשגדלים איתם, ונראים דקים ובלויים, ולכן רש"י מוסיף ומביא מהמדרש "כחומט הזה שגודל עמו", וממילא לא נמתח אלא הוא בגד עב וראוי, וכמו שבארנו.

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובתו

haseforim@gmail.com